

Quoad 4^m (indivisibilem). Essentia potest dici indivisibilis (in partes physicas, vel metaphysicas) quia elementa soluta jam non erunt ejusdem essentiae, vel quia elementa non dantur quae solvantur; — *a.* Dei essentia ob secundam rationem; — entium ob primam sunt indivisibiles; *e.*

Quoad 5^m (necessariam). Essentia potest habere necessitatem existentiae, — vel constitutionis ex iis et non aliis notis, — vel possibilitatis aliquando existendi; — *a.* Dei essentia habet primam; — entium secundam et tertiam solum; *e.*

Quoad 6^m (aeternam). Essentia potest esse aeterna positive in ordine reali, ita ut in aeternitate existat; — vel positive in ordine ideali, ut in aeternitate cognoscatur, — vel negative, ut sit indifferens ad existendum in quavis parte durationis indefinitae; — *a.* Dei essentia est aeterna positive in ordine reali et ideali; — entium, positive in solo ordine ideali, et negative; *e.*

Quoad 7^m (infinitam). Essentia potest esse infinita in comprehensione composita ex notis, — vel in comprehensione simplici perfectionis realissimae, — vel in extensione inferiorum singularium possibilium; — *a.* Dei essentia est infinita comprehensione simplici quoad rem; comprehensione composita quoad nostrum imperfectum concipiendi modum; — entium essentia est infinita in extensione solum; *e.*

QUAESTIO 3.

De ente ut existente.

De ente, prout in vi participii sumitur, seu de existentia entium, inquirendum venit, quid sit existentia alicujus rei; et quia per comparisonem ad oppositum clarior fieri potest notio, praemittimus inquisitionem de non existente essentia, quae possibilis tantum sit. At notio ipsa possibilitatis et existentiae melius ac distinctius intelligetur si praemissa fuerit generalis notio potentiae et actus, cujus generis una species est possibilitas et existentia mox dispicienda. Sint igitur :

Articulus 1. Generatim de actu et potentia.

Articulus 2. De potentia objectiva, seu possibilitate.

Articulus 3. De actu existentiae.

ARTICULUS 1.

De actu et potentia.

Propositio 15.

Potentia et actus generatim in mutua quadam oppositione consistunt, et correlative concipiuntur.

Stat. quaest. 1) Notio quam nunc explicare intendimus una est ex praecipuis in tota philosophia. Sunt enim plurimae quaestiones postea tractandae

vix aliud quam hujus notionis applicatio cum suis logicis consectariis, v. c. de substantia et accidente, de materia et forma, de causis, de natura viventium, etc.

2) Quoad notionis generalem explicationem in abstracto dandam, nullum forsitan inveniemus adversarium; sed mirae inconsequentiae passim applicationes particulares obvias habebimus, in cosmologia praesertim et in psychologia, quoties varias assertiones ac systemata recentiorum naturalium scientiarum cultorum dijudicanda inveniemus.

Notiones. *In mutua oppositione*, i. e. si naturam inspicere velis, potentiam invenies, in quantum potentia est, consistere in rei statu opposito huic statui, in quo res est si actum habet; ac proinde de utriusque essentia esse ut sibi mutuo opponantur et se excludant...

Correlative, i. e. vi hujus oppositionis concipiantur, ita ut *actus*, reduplicative ut actus, concipi debeat per comparisonem cum statu rei hoc actu carentis; ac vicissim *potentia*, reduplicative ut potentia, concipi debeat per comparisonem cum statu rei quae actum habeat cujus privationem dicit potentia.

Prob. *Actus*, natura sua, dicit perfectionem aliquam praesentem, ad quam *potentia* dicit natura sua capacitatem, connotando ejus carentiam; *a.* sic de utriusque essentia est mutua oppositio, nec possunt concipi reduplicative nisi vi hujus oppositionis; *e.*

Ad maj. Melius patebit haec notio generica ex comparatione parallela singularum potentiarum cum singulis actibus :

Omnis enim *actus* est perfectio aliqua, quocumque sensu illa nunc intelligatur; ejus *negatio* non de se jam est potentia, sed si negationi connotatio additur alicujus capacitatis, praedispositionis, aptitudinis ad eam perfectionem, illa vocabitur *potentia*.

Porro sicut actus varius esse potest, ita et potentia erit varia correspondens. Nam unus aliquis rei actus seu perfectio est ipsa ejus *existentia*. Hujus mera negatio est *nihilum*; sed eadem haec negatio, connotata rei aptitudine ad existendum, dicenda erit rei *potentia objectiva*, seu rei possibilitas objectiva : talis enim res habebit aliquam essentiam suam, idealem quidem seu objectivam (i. e. quae sit merum cogitationis objectum), realem tamen, et positivis notis constantem, non meris negationibus.

Alius aliquis rei actus est ejus perfectio seu nota positiva quaelibet, sive essentialis sive accidentalis, in subjecto reali existente praesupposito recepta. Hanc vocamus *formam*, sive substantialem sive accidentalem; subjectum autem in quo recipitur dicimus *materiam*. Si igitur materiam designare voluerimus una cum ejus aptitudine, praedispositione ad aliquam formam, dicimus materiae huic inesse *potentiam subjectivam* ad eam formam (subjectivam inquam, i. e. in praesupposito subjecto).

Haec omnia et ampliora compara in sequenti tabella :

<i>potentia</i> = principium seu aptitudo aliquid suscipiendi vel acquirendi.	<i>actus</i> = perfectio illa quae potentia correspondente acquiri poterat.
logica = objectiva = possibilitas, mera aptitudo ad existendum,	— existentia ipsa rei possibilis,
{ intrinseca : absolute in se spectata.	{ absolute spectata quatenus opponitur non existentiae.
{ extrinseca : connotans causam suam proportionatam.	{ relative ad causam efficientem.
realis = subjectiva : aptitudo ad perfectionem aliquam, fundata in existentia subjecti cui talis potentia insit.	— forma : ipsa perfectio recepta in subjecto ad eam apto.
pura : materiae primae, sine ullo actu.	— — essentialis = substantialis.
mixta : materiae secundae, = substantiae.	— — accidentalis.
activa : aptitudo seu principium agendi.	— — operatio, activitas hic et nunc se exercens.
passiva : aptitudo seu principium patiendi ab alio, i. e. principium per quod alicui competit ut moveatur vel patiatur ab alio.	— — qualitas seu determinatio quaecumque recepta ab alio.
{ naturalis : patiendi secundum suam naturam ab aliquo agente naturali.	{ qualitas vel determinatio naturae subjecti proportionata.
{ obediens : patiendi aliquid sibi supernaturale, ab ipso Deo, cui omnia ad nutum obediunt.	{ qualitas seu determinatio supernaturalis, v. c. gratia sanctificans, gloria in corpore resurgente.

Coroll. 1^m *In tantum aliquid est perfectum, in quantum est in actu; imperfectum vero in quantum est in potentia.*

Coroll. 2^m *Actus omnino purus est omnino perfectus, nam nullam habet potentiam, i. e. imperfectionem; — item actus purus in aliquo ordine est omnino perfectus in eodem ordine.*

Coroll. 3^m *In tantum aliquid agit in quantum est in actu, patitur vero in quantum est in potentia; nam pati nihil potest nisi patiendo aliquid acquirat vel amittat; neque aliquid agit nisi activitate quae est actus quidam.*

Coroll. 4^m *Potentia qua talis nequit per seipsam in actum reduci, sed reducitur ab alio principio in actu, nam nemo dat quod non habet.*

Coroll. 5^m *Omne ens mutabile constat potentia et actu; nam mutatur eo quod vel actum accipit cujus potentiam habebat, vel actum amittit cujus potentiam retinet.*

Coroll. 6^m *Absolute actus prior est potentia, sed relative potentia est prior actu; i. e. 1) ut sit vera aliqua potentia, praerequiritur aliquod ens in actu existens et proportionatum, quod vel sit subjectum habens hanc potentiam, vel sit causa producens eam; 2) in uno eodemque individuo non potest incipere actus aliquis existere, nisi prius in eo fuerit potentia correspondens ad hunc actum recipiendum.*

Coroll. 7^m *Cujus est potentia, ejus est actus, i. e. 1) actus et potentia ita sibi correspondent, ut in eodem subjecto debeant inveniri (successive), ac repugnet potentiam esse sine actu in uno, et actum hujus potentiae sine ea esse in alio; — 2) ita etiam sibi correspondent ut repugnet unum actum in subjecto inveniri vi potentiae quam habebat subjectum ad alium actum recipiendum.*

Coroll. 8^m *Potentia frustra est quae non redigitur ad actum; i. e. opus inutile naturae (ac Dei, auctoris naturae) esset potentia aliqua in subjecto data, quae vi naturae hujus subjecti deberet nunquam transire in actum.*

Coroll. 9^m *A potentia ad actum non valet illatio, sed ab actu ad potentiam valet.*

Schol. Disputant theologi utrum potentia obediens semper sit mere passiva, an vero subdividenda sit in mere passivam et obediens activam.

ARTICULUS 2.

De potentia objectiva.

Ex praecedente tabella duplex apparuit potentia : logica seu objectiva, et realis seu subjectiva. De priori nunc, potentia objectiva, venit agendum : huic enim correspondens actus est existentia rei, de qua agitur. De altera, potentia nempe subjectiva, melius alio loco suo reponetur disputatio. Quare sint nunc :

§ 1. Quid sit potentia objectiva.

§ 2. In quo fundetur ultimo.

§ 1. QUID SIT POTENTIA OBJECTIVA.

Propositio 16.

Quod possibile est, non est omnino nihil.

Notiones. 1) *Possibile* est id omne quod existere potest aliquando, licet hic et nunc non existat.

2) *Possibilitas intrinseca* est simplexabilitas ad existendum, seu non repugnantia ad actum existentiae, ex parte ipsius rei quae dicitur possibilis; — *possibilitas extrinseca* estabilitas ad existendum, orta ex virtute causae quae idonea sit ad rem producendam, seu : ex existentia causae proportionatae.

3) Possibilitas intrinseca vocatur etiam *formalis*, vel *absoluta*; — extrinseca dicitur etiam *causalis*, vel *relativa*; — utraque simul dicitur *adaequata*.

Stat. quaest. Quaestioni : « quid sintabilia » respondet Kant : « ea esse nihil nisi merum figmentum mentis » — nos concedimus ens possibile, seu ens in potentia objectiva, esse in ordine existentiae nihil; haec enim est ejus conditio, ut opponatur actui existentiae; — sed nunc addimus ea non esse in omni ordine nihil, sed in ordine saltem idealis veritatis objectivae esse aliquid reale.

Prob. 1° Possibile attributa essentialia sua habet opposita attributis essentialibus nihili; *e*.

Ad antec. 1) Possibile concipitur per notas suas essentialia propria, positivas, — 2) uno eodemque conceptu repraesentari potest cum existentibus, — 3) potest existentiam accipere et esse aliquid physicum; — *a*. nihilum 1) concipitur solum per negationem realitatis non suae, — 2) nec sub uno conceptu cum existentibus convenire potest, — 3) nec potest unquam fieri aliquid physice existens; *e*.

Prob. 2° Possibilia inter se differunt, et habent inter se ordinem causae, effectus, finis, dependentiae, ortus, etc; et haec omnia per se, i. e. natura sua; *a*. nihil a nihilo natura sua nec differt, nec pendet, nec oritur; *e*.

Coroll. Illa realitas possibilium vocatur essentia abstracta; et quando concipitur, est aliquid in ordine idealis seu logico, i. e. in ordine cogitationis repraesentatur aliquid ut positivum, non ut mera negatio. Neque confundi debent possibiles essentiae istae individuae, abstractae ab existentia, cum essentiis metaphysicis universalibus, abstractis ab individuatione, quales possibiles non sunt.

Objic. 1° Quod non est omnino nihil, recedens a nihilo accedit ad terminum oppositum : esse reale; *a*. nequit accedere ad esse reale nisi participando quemdam realitatis gradum; *e*. — *R. d. maj.* ad esse reale sive essentiae, *c*; existentiae, *sd.* in potentia, *c*; in actu, *n*.

Objic. 2° Haec thesis videtur affirmare existentiam alicujus ordinis idealis, praeter ordinem physicum; *a*. sic affirmat existentiam ordinis non existentis, quod absurdum; *e*. — *R. d. maj.* existentiam aliquam physicam, *n*; objectivitatem aliquam logicam, *c*; — *c. d. min.*

Propositio 17.

Possibilia non sunt ea solum quae aliquando existunt.

Stat. quaest. Ad eandem quaestionem : « quid sintabilia » respondet *Hobbes* cum fatalistis, confundendo possibilitatem intrinsecam cum

extrinseca : ea sola esseabilia quae produci possunt in existentiam, alia autem produci non posse quam quae de facto producuntur.

Prob. 1° Possibile est quod in suis notis constitutivis repugnantiam ad existendum non involvit; *a*. praeter ea quae aliquando existunt, infinite multa alia nullam repugnantiam involvunt ad existendum; *e*.

Ad min. 1) Alia individua existentibus similia, eodem vel alio tempore, — 2) individuorum etiam existentium alia accidentia, actiones, etc, — 3) perfectiones majores per gradus indefinite multos, — 4) corporum moles majores, figurarum varietates.

Prob. 2° Plurima sunt impossibilia in sensu composito, quae se invicem excludunt; *a*. non propterea sunt impossibilia in sensu diviso; *e*. — *v. c.* Petrum, qui scribit, non scribere sed saltare.

Schol. *Quid et ubi sintabilia?* — *R.* Possibilia sunt entitates reales ex notis convenientibus, i. e. non-repugnantibus, constantes; existunt autem solum in ordine idealis seu logico, i. e. in tantum sunt actu aliquid, in quantum actu intelliguntur; *a*. ab aeterno est divinus intellectus, eaque intelligit; *e*. ab aeterno sunt in intellectu divino, et hoc sensu possunt dici aeterna.

Propositio 18.

Intrinseca rerumabilitas nec a rerum existentia, nec ab humano intellectu oritur.

Stat. quaest. Non quaeritur de nostra cognitione, *v. c.* undenam concipiamus possibilitatem; — sed quaeritur de ipsa potentia objectiva rerum quae dicuntur possibiles : in quo fundetur, seu unde oriatur.

Prob. 1^a pars (ab existentia). Illud non oritur ab alia re, quod huic necessario praesupponendum intelligitur; *a*. intrinseca reiabilitas necessario ejus existentiae praesupponenda intelligitur; *e*.

Ad min. Ante rei existentiam, ejus essentia aut repugnabat existere, aut non; — *a*. si primum : non potuisset res unquam in existentiam educi; — si secundum : jam praesupponebaturabilitas rei; *e*.

Prob. 2^a pars (ab intellectu). 1° Possibilitas interna praesupponitur cognitioni nostrae; *e*.

Ad antec. 1) Sociabilitatem inter notas essentiae et existentiam, intellectus non facit sed percipit. — 2) Intellectus passive potius contemplaturabilia, quam ea componit vel efficit active.

Prob. 2° Id non oritur ab intellectu nostro quod, etiam si intellectus noster non existeret, non minus esset; *a*.abilia tamen essent; *e*.

Ad min. Pone totum genus humanum tolli, tamen non repugnaret nasci novam plantam, vel flare ventum, vel cadere pluviam.

Prob. 3° Intellectus apprehendit possibilitatem : aut arbitrarie (sine norma stabili), aut non arbitrarie (cum norma stabili); — *a*. si primum : idem erit simul possibile et impossibile, *v. c.* in diversis intellectibus, vel in eodem

diversis actibus, quod est absurdum; — si secundum : haec norma nequit esse forma subjectiva Kantiana, qua negaretur idearum objectivitas; *e.* est ipsum objectum, seu objectiva veritas, quae praesupponitur ante intellectum; *e.*

Propositio 19.

Intrinseca possibilitas non a Dei omnipotentia oritur.

Stat. quaest. Ad eandem quaestionem, respondebant Ockam et aliqui Scholastici, possibilem esse aliquam rem quia eam Deus posset creare.

Prob. Possibilitatem oriri a potentia Divina intelligi debet : aut 1) ita ut aliqua sintabilia vel impossibilia solum quia Deus ea facere potest vel non potest; — aut 2) ita ut Deus faciat ut hoc sit possibile, illud impossibile; — *a.* utrumque est absurdum; *e.*

Prob. min. 1 part. (quia potest facere). Jam Deus sine ulla ratione, nisi propria limitatione et impotentia ulteriore, non omnia posset facere; unde : a) esset finitus, — b) diceretur omnipotens quia potest facere omnia quae potest facere, tautologice, — c) non ideo ergo essent impossibilia quia Deus ea non posset facere, sed ideo non posset facere quia sibi essent impossibilia, — d) nihil certo cognosceremus esse impossibile, nisi adaequate cognosceremus Dei potentiam et naturam, sicut ipse se cognoscit; — *a.* ista singula sunt absurda; *e.*

Prob. min. 2 part. (quia facit posse). Id facit aut libere aut necessario; — *a.* si primum : jam non a potentia sed a voluntate oritur possibilitas, — si secundum : jam sine ulla ratione nisi sua imperfecta potentia, non alia potuit possibilia facere, quam quae fecit; *e.*

Objic. 1° Possibile est quod potest existere; *a.* nihil potest existere nisi per divinam potentiam; *e.* — *R. c. maj.* — *d. min.* quatenus haec est ratio possibilitatis extrinsecae, *c;* intrinsecae, *n.*

Objic. 2° Si fingas Deum non existere, tollitur possibilitas etiam intrinseca. — *R. d.* ratione essentiae Dei, *c;* potentiae, *n.* (cfr. infra).

Objic. 3° Si omnipotentia jam supponit possibilitatem internam, Deus ad creationem rerum illa indiget; *a.* hoc est absurdum; *e.* — *R. d. maj.* indiget tanquam concausa rerum, *n;* tanquam prototypo seu exemplari, *sd.* quod ipsum in Deo fundatur, *c;* secus, *n.*

Objic. 4° Aptitudo creaturae ad existendum (utpote entis ab alio) non est nisi cum dependentia ab alio; *e.* nequit potentiam divinam antevertere. — *R. d. ant.* ab alio, i. e. ab essentia divina, *c;* a potentia, *n.*

Propositio 20.

Intrinseca possibilitas non a Dei voluntate oritur.

Stat. quaest. Ad eandem quaestionem, Cartesius : Quia sic voluit Deus, nam potuisset Deus aliter velle, et jam id quod nunc est possibile, habuisset intrinsecam repugnantiam; et e converso.

Prob. Haec voluntas aut fuit positiva ad utrumque (voluit possibilia et voluit impossibilia), aut fuit positiva ad unum et negativa ad alterum (voluit possibilia, neglexit cetera); — *a.* ista sunt absurda; *e.*

Prob. min. 1 part. (voluit possibilia et impossibilia). Ea voluit aut ducente intellectu aut non; — *a.* si primum : jam non tam a voluntate quam ab intellectu pendet possibilitas, — si secundum : ponitur in Deo absurda voluntas caeca, fato vel casu mota, et ignoti cupido; *e.*

Prob. min. 2 part. (neglexit impossibilia). Ea omisit aut libere, aut necessario; — *a. si primum :* potuisset saltem velle, et adhuc potest, ut impossibile sit possibile, v. c. ut circulus manens non quadratus sit quadratus; et sic tollitur ipsum principium contradictionis, et proin omnis scientia, omnis certitudo, omnis ordo cogitandi; — *si secundum :* jam non potuit aliter velle, et hoc quidem sine alia ratione quam sua propria limitatione et imperfectione; *e.*

Objic. 1° Voluntas omnipotens potest omnia facere. — *R. d.* omnia quae fieri possunt, *c;* secus, *n.*

Objic. 2° Si voluntas nequit impossibilia facere possibilia, limitibus coarctatur. — *R. n.* (impossibile est nihilum, non aliquid positivum limitans).

Objic. 3° Ergo Dei voluntas penderet a possibilitate. — *R. d.* ut a norma sibi extrinseca, *n;* sibi intrinseca, *c.*

Propositio 21.

Possibilitas intrinseca ex ipsis rerum essentiis oritur.

Prob. Ut possibilitas vel impossibilitas intrinseca rerum ex earum essentiis ipsis oriatur, requiritur et sufficit : 1) ut omnis essentia, eo ipso quod est essentia realis (i. e. notas insociabiles non includens), possit a causa proportionata in existentiam adduci, — 2) ut omnis essentia, eo ipso quod est essentia non realis (notas repugnantes includens, ens rationis), repugnet a quacumque causa in existentiam adduci; — *a.* haec duo obtinent; *e.*

Ad min. 1 part. (realis... potest). Si causa producit talem essentiam, eo ipso quod est realis essentia, omnes ejus notae simul coexistere poterunt, et realis existentia hujus essentiae habebitur.

Ad min. 2 part. (non realis... non potest). Si causa produceret talem effectum, eo ipso quod est non realis essentia, omnes ejus notae non possent simul manere, sed se mutuo tollerent, et sic realis existentia hujus essentiae nunquam attingeretur, sed semper nihil.

Coroll. 1^m Si quaeratur de possibilitate singularum notarum. — *R.* Etiam haec oritur ab essentia reali hujus notae, seu ab hujus notae realitate; nam eo ipso quod est aliquid positivum reale, jam nec sibi ipsi contradicit (se destruit), neque existentiae quae est et ipsa nota positiva.

Coroll. 2^m Inde intelligitur cur Deus impossibilia facere non possit, quin tamen propterea imperfectio vel limes Deo tribuatur; nam non Deus repugnat talia facere posse; sed potius talia repugnant fieri posse.